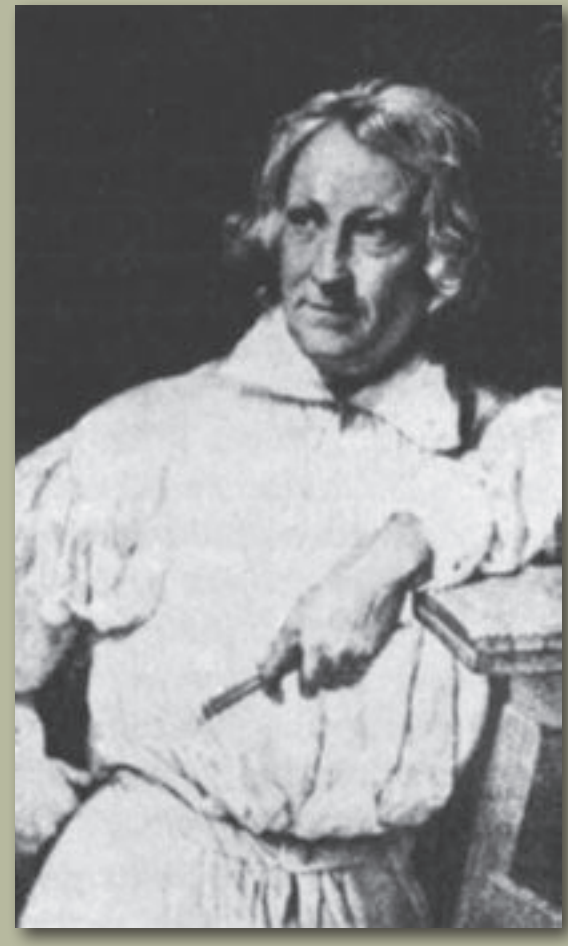

DZIEJE POMNIKA MIKOŁAJA KOPERNIKA 1810 2010

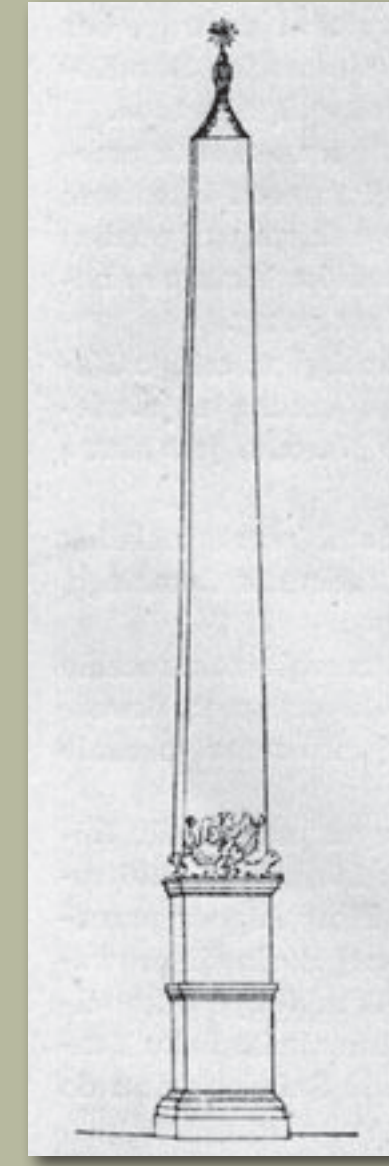
Bertel Thorvaldsen, architekt pomnika Mikołaja Kopernika, członek Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk, [w:] Biegański P., Pałac Staszica, Warszawa 1951, s. 136

Stajesz więc, Wielki Mężu, Kapłanie niegdyś Najwyższego, Chwała Naszej Ziemi, przed tym przybytkiem nauki i umiejętności! Strzeż go od wszelkich złych przygód!

Julian Ursyn Niemcewicz, 1830

Zygmunt Vogel, Niezrealizowany projekt pomnika Mikołaja Kopernika, APAN, Zbiór Fotografii, XXXI-55

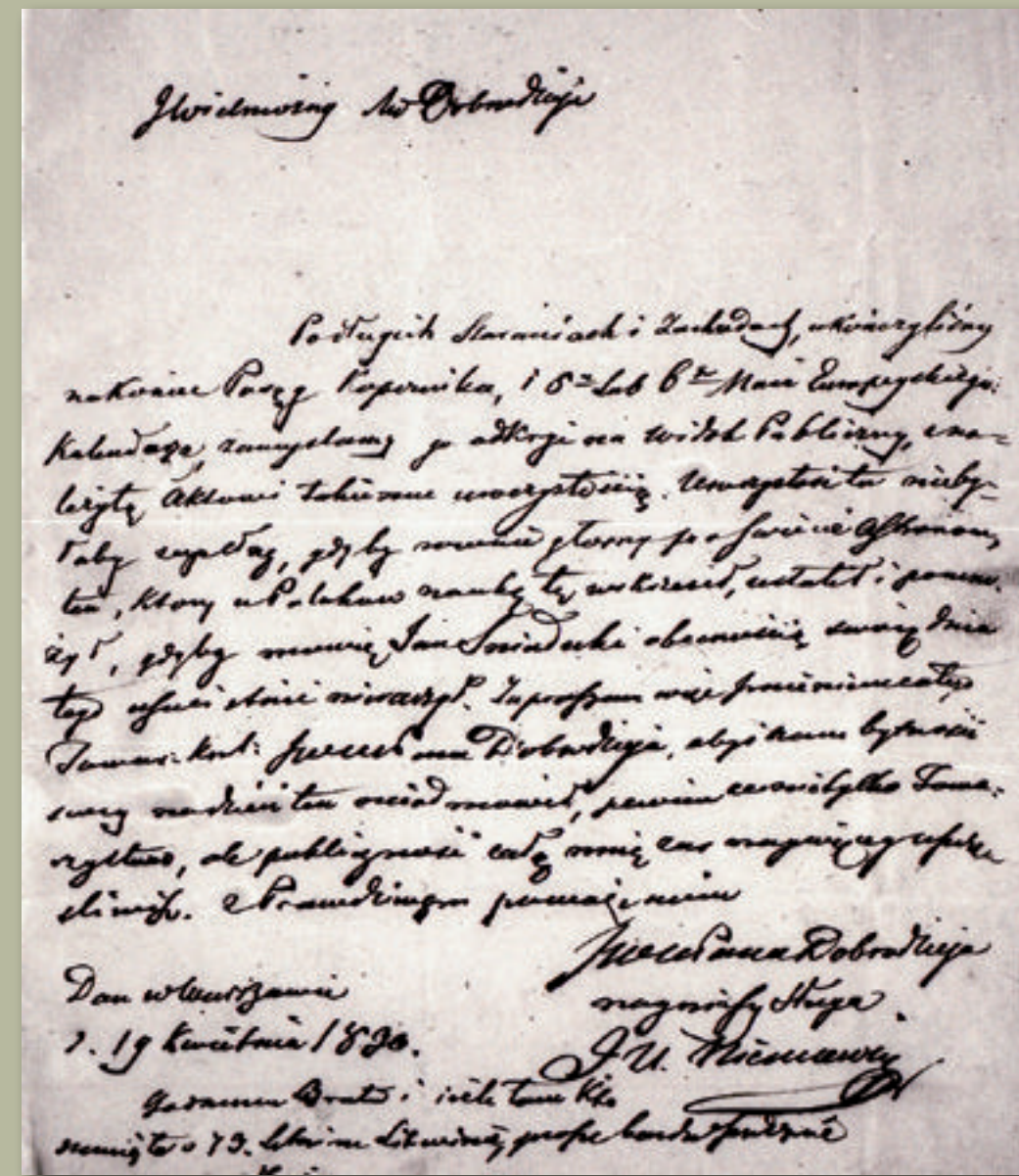
Rysunek obelisku na placu św. Piotra w Rzymie, na wzór którego wykonany miał być pomnik Mikołaja Kopernika, [w:] Biegański P., Pałac Staszica, Warszawa 1951, s. 132

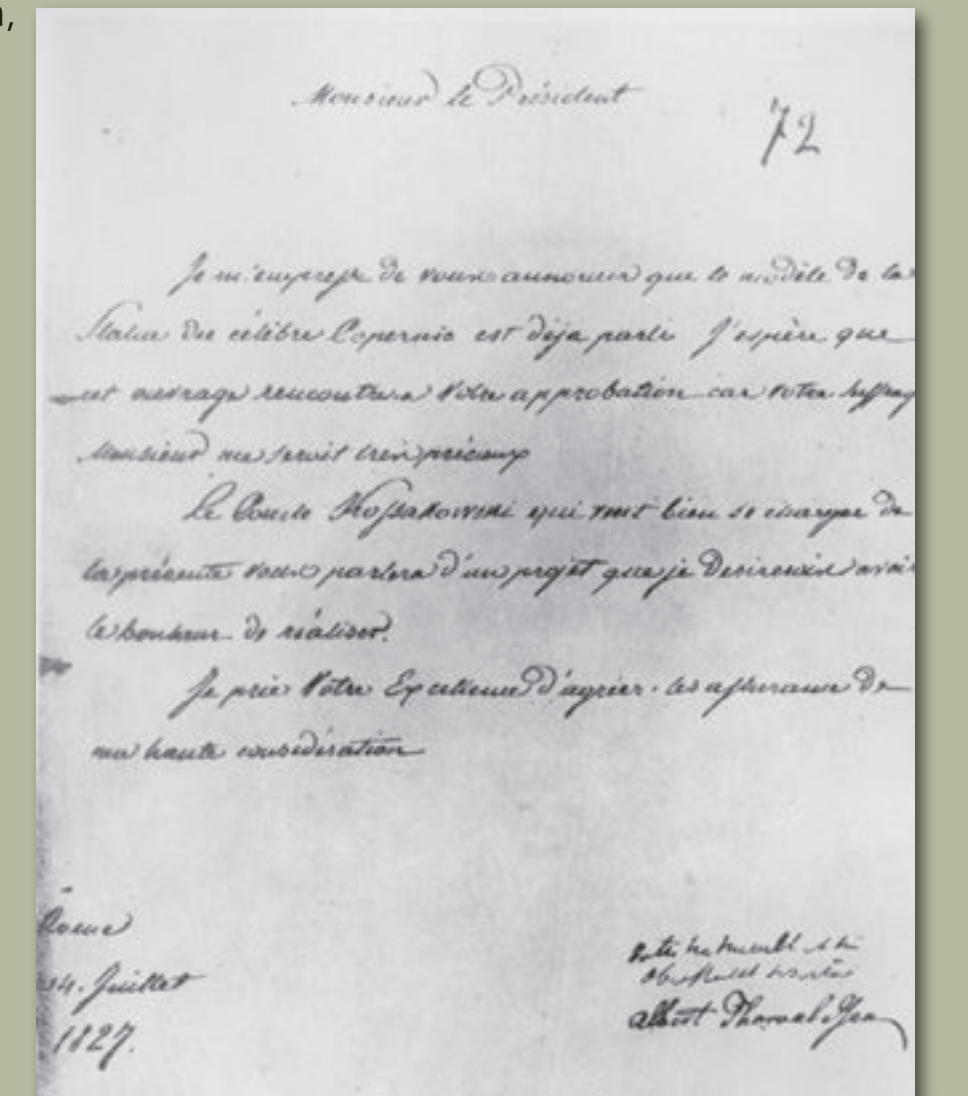
Bertel Thorvaldsen, Mikołaj Kopernik, sztych z dzieła o pracach Thorvaldsena, [w:] Biegański P., Pałac Staszica, Warszawa 1951, s. 138

W 1810 roku Stanisław Staszic zwrócił się do rodaków z prośbą o finansowe wsparcie budowy pomnika Mikołaja Kopernika. Spośród projektów posągu zachowały się m.in. rysunki z pomysłem Piotra Aignera z roku 1810 (kolumna ze znakami Zodiaku) czy Hilarego Szpilowskiego z roku 1815 (obelisk zbliżony do stojącego na placu św. Piotra w Rzymie). Powstało jedenaście projektów cokołu pomnika, zdecydowano się na pomysł Adama Idźkowskiego. Zastanawiano się też nad wyborem materiału (marmur, granit czy brąz) i miejsca usytuowania monumentu (plac Kazimierzowski czy Akademiczny). Stanisław Staszic ofiarował na budowę posągu 100000 złotych polskich, a 70000 dodatkowo zapisał w testamencie. Na wykonawcę projektu wybrał duńskiego rzeźbiarza Bertela Thorvaldsena. Umowę z mistrzem podpisano w 1820 roku, a gipsowy model (postać Mikołaja Kopernika siedząca na krześle w to-dze akademickiej z oczami wzniesionymi ku niebu i sferą armilarną w dłoniach) miał być przysłany do Warszawy w ciągu osiemnastu miesięcy. Thorvaldsen zmienił nieco projekt (postać Kopernika umieścić na skale) i przysłał model dużo później, tak że sprawa wystawienia pomnika ciągnęła się aż dwadzieścia lat. Odlew wykonał francuski brązownik, wspólnik Jana Norblina Jan Baptysta Grégoire, a po jego śmierci w 1829 roku — ojciec Klaudiusz Franciszek i brat Emil. W czasie uroczystości odsłonięcia pomnika 11 maja 1830 roku mowę wygłosił

Julian Ursyn Niemcewicz. Rozprawę o wielkim polskim astronomie miał odczytać Jan Śniadecki, lecz z przyczyn zdrowotnych nie mógł przyjechać na ceremonię; orkiestra pod dyktando Józefa Elsnera zagrała hymn skomponowany specjalnie na tę okazję przez Karola Kurpińskiego. Legenda głosi, że tego dnia było pochmurno, ale w najważniejszym momencie uroczystości zajaśniało słońce i oświetliło wspaniałe dzieło duńskiego mistrza. W 1894 roku pomnik odnowiono — wymieniono cokół i stopnie na wykonane z granitu finlandzkiego. Wokół monumentu założono kwiatnik z ogrodzeniem, które rozebrano w czasach międzywojennych, kiedy Krakowskie Przedmieście poszerzono, a pomnik przesunięto bliżej Pałacu Staszica. W czasie 2. wojny światowej polski napis zasłonięto brązową tablicą ze słowami w języku niemieckim. Podczas brawurowej akcji 11 lutego 1942 roku Alek Dawidowski zdjął ciężką, przymocowaną czterema śrubami niemiecką płytę. Uszkodzony w czasie powstania warszawskiego pomnik Niemcy wywieźli z Warszawy w celu przetopienia. Po wojnie został on odnaleziony na Śląsku. Poddał go restauracji pod kierunkiem profesora Stanisława Jagmina w odlewni „Bracia Łopieńscy” i odsłonięto 22 lipca 1949 roku. W czasie remontu Krakowskiego Przedmieścia w 2007 roku wokół pomnika Mikołaja Kopernika umieszczono mapę nieba z zaznaczonymi na niej planetami (projekt Antoniego Grabowskiego).

Zaproszenie Jana Śniadeckiego na uroczystość odsłonięcia pomnika Mikołaja Kopernika, 1830, BJ, rkp. III 3115, k. 21

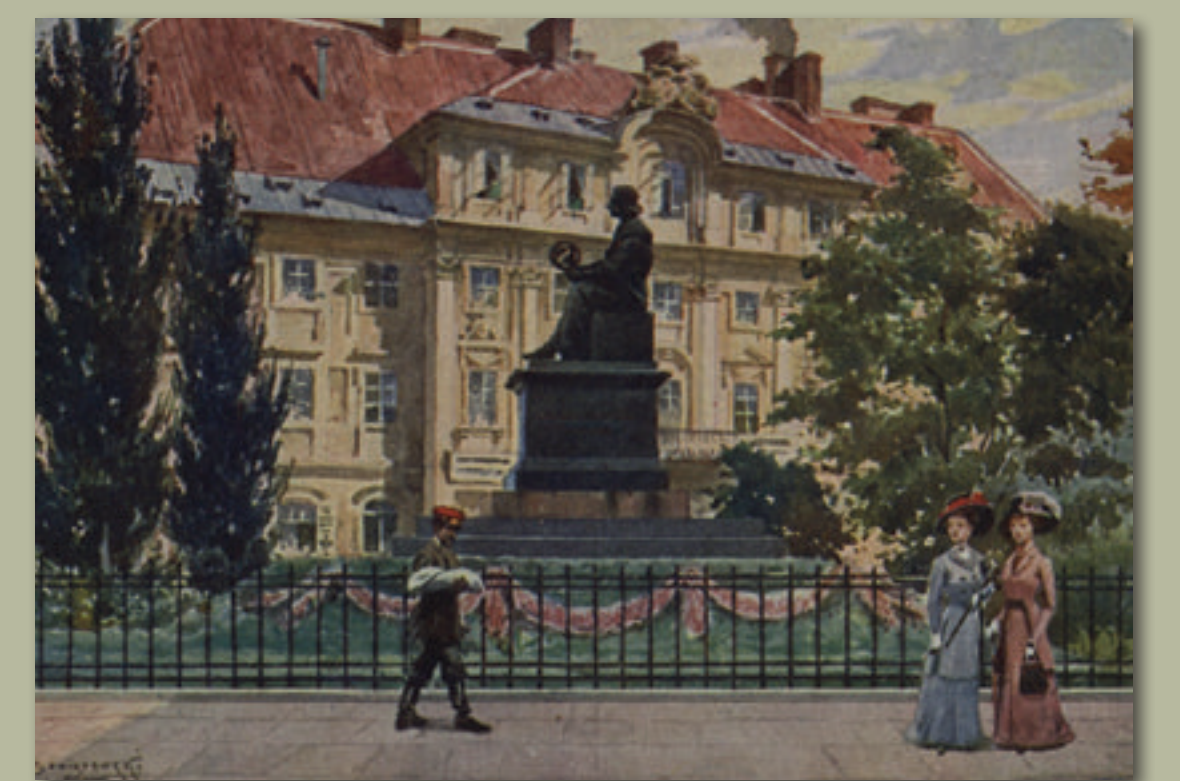
List Bertela Thorvaldsena do Juliana Ursyn Niemcewicza, 1827, APAN, Zbiór Fotografii, XXXI-61

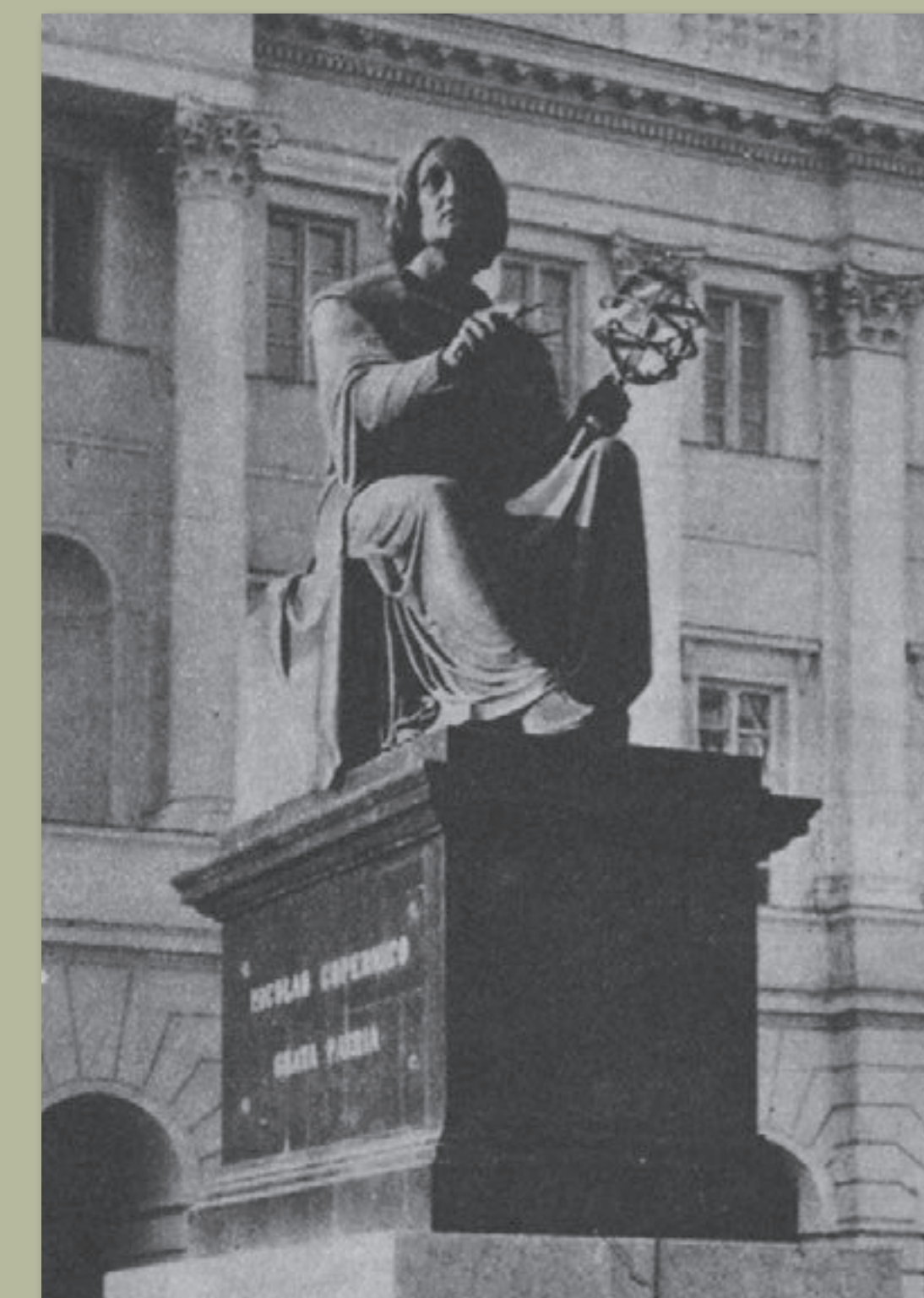
Pomnik Mikołaja Kopernika na tle Pałacu Staszica w stylu bizantyjsko-ruskim, przed 1. wojną światową, KLZ

Władysław Oleszczyński, Pomnik Mikołaja Kopernika, 1830, APAN, Zbiór Medali, 4

Stanisław Sawiczewski, Pomnik Mikołaja Kopernika na tle nieistniejącego pałacu Karasia, b.d., KLZ

Pomnik Mikołaja Kopernika na tle Pałacu Staszica po odbudowie pod kierunkiem Piotra Biegańskiego w latach 1946-1950, lata 50., KLZ

Pomnik Mikołaja Kopernika na tle Pałacu Staszica, 1969, KLZ

Pomnik Mikołaja Kopernika zniszczony w czasie 2. wojny światowej (ustawiony prowizorycznie), 1945, APAN, Zbiór Fotografii, XXXI-37

Pomnik Mikołaja Kopernika zniszczony w czasie 2. wojny światowej na tle zburzonego pałacu Zamoyskiego, 1945, KLZ

Pomnik Mikołaja Kopernika na tle Pałacu Staszica, 2008, fot. B. Wiktorowska

Hanna Jelonek, Towarzystwo Przyjaciół Nauk. 200. rocznica założenia, 2000, APAN, Zbiór Medali, 966

Pomnik Mikołaja Kopernika to symbol najwyższy nauk i umiejętności zrodzonych na ziemi polskiej, który był świadkiem wielkich tragedii narodowych i walk o wolność myśli i ducha polskiego.

Piotr Biegański, 1951